

Nr 25

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om allmän folkräkning år 1960 m. m.

Genom en den 25 mars 1960 dagtecknad proposition, nr 125, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

Förslag

till

förordning med särskilda bestämmelser om allmän folkräkning år 1960 m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Till allmän folkräkning och allmän bostadsräkning år 1960 skola skriftliga uppgifter, *folkräkningsuppgifter* och *fastighetsuppgifter*, lämnas i enlighet med stadgandena i denna förordning.

2 §.

Folkräkningsuppgift skall lämnas beträffande varje bostadslägenhet och rörande envar som skall för år 1961 mantalsskrivas inom riket.

Är bostadslägenhet bebodd av någon som skall för år 1961 mantalsskrivas såsom bosatt i lägenheten, skall uppgiften avse lägenheten och dem som skola sålunda mantalsskrivas. Uppgiften skall lämnas av den som på grund av äganderätt, hyresavtal eller på annan därmed jämförlig grund disponerar lägenheten i dess helhet. Finnes i fråga om viss bostadslägenhet icke någon som skall för år 1961 mantalsskrivas såsom där bosatt, skall folkräkningsuppgift avseende lägenheten lämnas av fastighetens ägare eller den i hans ställe är.

I fråga om person, som ej skall upptagas å folkräkningsuppgift enligt nästföregående stycke, skall sådan uppgift lämnas för dem som hava gemensamt hushåll av den som förestår hushållet och i övrigt av den som avses med uppgiften.

Den som enligt bestämmelserna här ovan skall upptagas på annans folkräkningsuppgift äger, om han så önskar, lämna erforderliga upplysningar om sig å egen blankett för sådan uppgift. Blanketten skall därvid i slutet konvolut, försett med anteckning om namn å den person upplysningarna avse, överlämnas till den som har att avlämna folkräkningsuppgiften för att bifogas uppgiften.

3 §.

Fastighetsuppgift skall, där Konungen ej annorlunda förordnar, lämnas beträffande varje fastighet, inom vilken finnes bostadslägenhet.

Fastighetsuppgift avlämnas av fastighetens ägare eller den i hans ställe är. Såvitt avser arrenderad fastighet skall dock uppgiften lämnas av arrendatorn.

4 §.

Vad i 2 och 3 §§ stadgas om bostadslägenhet äger ej tillämpning å lägenhet som, oaktat den är avsedd att utnyttjas till bostad, uteslutande nyttjas för annat ändamål, t. ex. såsom kontor, lager, verkstad eller dylikt. Sommarvilla, sportstuga, kolonistuga eller annan dylik byggnad anses som bostadslägenhet blott om byggnaden användes som stadigvarande bostad.

5 §.

Folkräkningsuppgift som i 2 § andra stycket sägs skall av den, som icke själv äger fastigheten, den 10 oktober 1960 avlämnas till fastighetsägaren eller den i hans ställe är.

Uppgiftsskyldig som avses i 2 § tredje stycket skall vid samma tid avlämna folkräkningsuppgift inom mantalsskrivningsdistriktet till vederbörande roteombud eller, om roteombud ej finnes, till pastor eller ock till särskilt insamlingsställe, där sådant finnes anordnat. I Stockholm och Göteborg skola här avsedda uppgifter vid samma tid avlämnas till uppbördsverket.

Folkräkningsuppgift må avlämnas i slutet konvolut, försett med anteckning om namn å den eller de personer uppgiften avser.

6 §.

Fastighetsägaren eller den i hans ställe är skall tillse, att samtliga i 5 § första stycket avsedda uppgifter lämnats samt såvitt möjligt föranstalta om rättelse eller fullständigande av uppenbart oriktig eller ofullständig uppgift. Har uppgift avlämnats i slutet konvolut, skall dock denna skyldighet avse endast anteckningarna å konvolutet.

7 §.

Folkräkningsuppgifter, som det enligt 2 § andra stycket åligger fastighetsägaren eller den i hans ställe är att avlämna, skola, jämte enligt 5 § mottagna uppgifter och i förekommande fall fastighetsuppgift, senast den 12 oktober 1960 överlämnas till vederbörande roteombud eller, om roteombud ej finnes, till pastor eller ock till särskilt insamlingsställe. I Stockholm och Göteborg skola uppgifterna i stället överlämnas till uppbördsverket å tid som verket bestämmer.

8 §.

Folkräkningsuppgift samt fastighetsuppgift skola upprättas i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar och på blanketter enligt fastställda formulär.

Blanketter till folkräkningsuppgift samt till fastighetsuppgift skola i den ordning Konungen föreskriver på statsverkets bekostnad tillhandahållas de uppgiftsskyldiga.

Formulär till folkräkningsuppgift fastställas av statistiska centralbyrån efter samråd med bostadsstyrelsen. Formulär till fastighetsuppgift fastställas av bostadsstyrelsen.

9 §.

Det åligger kommunens styrelse att på sätt i 10—12 §§ närmare anges biträda vid upprättande och insamling av folkräknings- och fastighetsuppgifterna samt svara för att erforderlig granskning och rättelse av uppgifterna kommer till stånd.

Kommunens styrelse må uppdraga nämnda arbetsuppgifter på särskilt granskningsorgan med sammansättning och arbetsordning som styrelsen bestämmer under beaktande av att arbetet utföres med tillbörlig noggrannhet och skyndsamhet. Styrelsen skall utse en granskningsledare.

Roteombuden skola, även om de icke ingå i granskningsorgan, vara skyldiga att medverka i dess arbete och äro därvid underställda granskningsledaren.

Kommunens styrelse eller, i förekommande fall, granskningsorganet skall, där det ej sker genom roteombud, för kontroll av uppgiftsmaterialet på annat lämpligt sätt följa arbetet vid för-skrivning enligt 45 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469).

10 §.

Kommunens styrelse skall tillse att de uppgiftsskyldiga i kommunen erhålla erforderlig handledning och hjälp vid uppgiftsskyldighetens fullgörande,
att de insamlade uppgifterna granskas, fullständigas, rättas och numreras,
att erforderliga kompletterande uppgifter lämnas,
att uppgiftsmaterialet blir vederbörligen berett för den fortsatta bearbetningen, samt

att enligt anvisningar, som meddelas av bostadsstyrelsen och statistiska centralbyrån, de inkomna uppgifterna därefter överlämnas för fortsatt bearbetning.

Det i nästföregående stycke angivna arbetet med granskning, fullständigande och rättande av uppgifter skall bedrivas så att uppgiftslämnare ej onödigt betungas.

Granskningsledaren eller den han i sitt ställe utser äger hos mantalsskrivningsförrättare i mån av behov taga del av anteckningar i stomme till mantalslängd.

11 §.

Granskningsledare må av fastighetsägare och annan uppgiftsskyldig inhämta erforderliga ytterligare upplysningar rörande förhållanden, som omfattas av uppgiftsskyldigheten. Granskningsledaren må vidare från den som icke själv skall lämna folkräkningsuppgift inhämta erforderliga upplysningar rörande honom.

12 §.

Har folkräkningsuppgift eller fastighetsuppgift ej avlämnats inom föreskriven tid eller lämnas icke på begäran upplysningar som avses i 11 §, må granskningsledaren hos mantalsskrivningsförrättaren påkalla, att den försumlige anmanas fullgöra sin skyldighet.

I fråga om sådan anmaning skall vad i 44, 63 och 64 §§ folkbokföringsförordningen stadgas om anmaning att fullgöra uppgiftsskyldighet till mantalskrivning och vite äga motsvarande tillämpning.

13 §.

1 mom. I fråga om mantalsskrivningen för år 1961 skola gälla följande särskilda bestämmelser.

2 mom. Vad i folkbokföringsförordningen stadgas om skyldighet att lämna mantalsuppgift skall icke äga tillämpning, envar dock obetaget att framställa yrkande om sin mantalsskrivning genom att senast den 10 oktober 1960 avlämna mantalsuppgift.

I stället för vad i 40 § folkbokföringsförordningen stadgas om huvudförteckning skall gälla, att sådan förteckning icke skall avlämnas, där ej vederbörande kommun beslutat om huvudförteckning för lokala ändamål. I dylikt fall fastställer kommunen formulär till huvudförteckning att tillämpas inom kommunen. Blanketter till sådant formulär skola tillhandahållas de uppgiftsskyldiga genom kommunens försorg och på kommunens bekostnad.

3 mom. Vad i 27 § 3 mom. samt 41, 45 och 50 §§ folkbokföringsförordningen sägs om uppgifter till mantalsskrivningen skall hava avseende på uppgifter som avlämnats till folkräkningen och bostadsräkningen år 1960.

4 mom. Efter framställning av statistiska centralbyrån må Konungen, där så prövas erforderligt på grund av särskilda förhållanden, förordna att bestämmelserna i 2 och 3 mom. icke skola äga tillämpning i fråga om viss kommun.

Har förordnande meddelats enligt första stycket, skall i kommunen, i stället för de i 43 § 1 mom. andra stycket folkbokföringsförordningen angivna tider för avlämnande av uppgifter, gälla, att uppgifterna skola avlämnas den 10 oktober 1960.

5 mom. Stadgandet i 47 § andra stycket andra punkten folkbokföringsförordningen skall icke äga tillämpning.

14 §.

De ytterligare bestämmelser som erfordras angående folkräkningen och bostadsräkningen år 1960 meddelas av Konungen.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Beträffande motiveringen för detta förslag får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, hänvisa till propositionen ävensom statsverkspropositionen till innevarande års riksdag (Bil. 7, femte huvudtiteln, s. 193 ff samt Bil. 9, sjunde huvudtiteln s. 23 ff).

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges förslag till vissa bestämmelser som erfordras för genomförande av 1960 års folkräkning och bostadsräkning. Enligt förslaget skall uppgifterna till folkräkningen i regel även användas för mantalskrivningen. Särskilda mantalsuppgifter skall alltså normalt icke lämnas hösten 1960. De föreslagna bestämmelserna avser vidare bl. a. kommunernas medverkan vid granskning av de avlämnade uppgifterna.

Mantalskrivning

Gällande bestämmelser återfinnes i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946. Mantalskrivning skall årligen förrättas särskilt för varje kommun eller i vissa fall för del av kommun. Det åligger den lokala skattemyndigheten att förrätta mantalskrivning. I princip är envar fysisk och juridisk person skyldig att årligen lämna skriftlig uppgift till mantalskrivningen i det distrikt där vederbörande skall mantalskrivas.

Som ett led i mantalskrivningsförfarandet ingår den s. k. för-skrivningen (45 §). Vid sådan förrättning, som äger rum årligen, skall pastor undersöka huruvida kyrkobokföringen överensstämmer med de verkliga förhållandena. Denna undersökning verkställes med ledning av mantalskrivningsuppgifterna.

Den egentliga mantalskrivningen förrättas i regel av lokal skattemyndighet, d. v. s. häradskrivare eller kronokamrer (33 §). Vid mantalskrivningen skall förrättningsmannen granska mantalsuppgifterna och övriga för mantalskrivningen överlämnade eller företedda handlingar samt med ledning därav och av upplysningar som kan meddelas av vid förrättningen närvarande personer samt, såvitt angår fysiska personer, av församlingsliggaren, boken över obefintliga och pastors minnesanteckningar undersöka vilka personer som bör i distriktet mantalskrivas (50 §).

Tidigare folk- och bostadsräkningar

Bestämmelser om *folkräkning* återfinnes i kungörelsen den 16 december 1949 med vissa bestämmelser angående befolkningsstatistiken. Tidigare bestämmelser fanns i en kungörelse den 4 november 1859. Under åren 1860—1930 hölls folkräkning vart tionde år. Därefter har sådan räkning ägt rum vart femte år, dock med undantag för år 1955, då folkräkningen inställdes.

Bostadsräkningar och bostadsundersökningar av olika typer och omfattning har under 1900-talet företagits vid skilda tillfällen. Senaste allmänna bostadsräkning skedde år 1945. Undersökningar av detta slag har betraktats som en viktig gren av den fortlöpande socialstatistiken. Det har även framhållits, att undersökningarna numera är särskilt angelägna med hänsyn till statens och kommunernas mycket omfattande åtgärder för att främja en förbättring av bostadsförsörjningen och en mera planmässig bebyggelse.

Bostadsstyrelsens och statistiska centralbyråns förslag beträffande 1960 års folk- och bostadsräkning

Förberedelser för en allmän folk- och bostadsräkning år 1960 har pågått under hela budgetåret 1959/60. Samråd har därvid förekommit mellan statistiska centralbyrån och bostadsstyrelsen. Ämbetsverken har den 15 oktober 1959 framlagt förslag till riktlinjer och kostnadsberäkningar för allmän folkräkning och bostadsräkning. Anslagsfrågorna för budgetåret 1960/61 har upptagits under ifrågasvarande huvudtitlar. Sedan statsutskottet hemställt

(utlåtande nr 50) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag om en allmän bostadsräkning år 1960 och därtill anvisa vissa medel har riksdagen den 6 april 1960 bifallit utskottets hemställan.

I skrivelse den 5 februari 1960 till finansdepartementet har de båda ämbetsverken framlagt ett gemensamt förslag till erforderliga bestämmelser i anledning av folk- och bostadsräkningarna. Förslaget har tillkommit efter överläggning med Svenska landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet.

En väsentlig punkt i förslaget är den som angår förhållandet till mantalskrivningen. Ämbetsverken har övervägt huruvida särskild mantalsuppgift är nödvändig vid sidan av uppgifterna till folk- och bostadsräkningen. Med hänsyn till angelägenheten av att granskningen av sistnämnda båda uppgifter påbörjas snarast möjligt, vilket innebär att uppgifterna ej under någon längre tid kan ställas till förfogande för de s. k. för-skrivningarna eller för de egentliga mantalsskrivningsförrättningarna, fann ämbetsverken emellertid att särskilda mantalsuppgifter var nödvändiga i städer, som ej tillhör fögderi. Beträffande mantalsskrivningsdistrikt i fögderi däremot fann ämbetsverken, om än med viss tvekan, att särskilda uppgifter till mantalskrivningen i regel borde kunna undvaras. Det föreslogs dock att länsstyrelse skulle äga besluta, att beträffande viss kommun skyldighet att avlämna särskilda mantalsuppgifter skulle bibehållas.

Departementschefen

Genom folk- och bostadsräkningen kommer skyldigheten att lämna personuppgifter o. dyl. för folkbokföring och statistik att tillfälligt utvidgas. Det är givetvis ett angeläget önskemål, att uppgiftsskyldigheten inte blir onödigt betungande. Med denna utgångspunkt har ämbetsverken diskuterat möjligheterna att låta de för folk- och bostadsräkningen avsedda uppgifterna ersätta mantalsuppgifterna. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen har man emellertid endast ansett sig kunna förorda detta partiellt, i huvudsak blott på den egentliga landsbygden. Skälen härför har närmast varit att granskningen och kompletteringen av statistikuppgifterna eljest skulle kunna försvåras.

För egen del anser jag det betydelsefullt att minska allmänhetens besvär med uppgiftslämnandet. Det bör undvikas att man vid samma tidpunkt och till samma myndigheter skall behöva fylla i två olika blanketter med delvis samma innehåll. Risk kan under sådana omständigheter också föreligga att endera eller båda blanketterna blir sämre ifyllda. Företagna undersökningar har givit vid handen, att olägenheterna från arbetsynpunkt med en gemensam blankett kan minskas genom organisatoriska åtgärder, bl. a. successiv leverans av materialet från folkbokföringsmyndigheterna till granskningsorganen för folk- och bostadsräkningen. Olägenheterna kan vidare i viss mån motvägas av den arbetsbesparing en gemensam blankett kan medföra i fråga om sortering, granskning och komplettering. Det har emellertid tillika framgått, att möjligheterna till en samordning enligt här antyd-

da riktlinjer beroende på de lokala förhållandena ställer sig olika på skilda orter och att särskilda svårigheter kan uppkomma, främst i vissa städer.

Med ledning av det anförda har jag kommit till den uppfattningen, att de särskilda mantalsuppgifterna i princip kan slopas vid höstens mantalskrivning, vilket innebär att de för mantalsskrivningen erforderliga uppgifterna hämtas ur materialet för folk- och bostadsräkningen. Med hänsyn till vad nyss anförts kan emellertid en sådan regel inte tillämpas undantagslöst. Kungl. Maj:t bör därför äga att, på framställning av statistiska centralbyrån, medge erforderliga undantag, när så påkallas av särskilda skäl. Jag förordar att bestämmelserna utformas i enlighet härmed.

I den mån särskilda mantalsuppgifter inte behöver lämnas, synes man också i princip kunna slopa de särskilda s. k. huvudförteckningar som det enligt 40 § folkbokföringsförordningen åligger fastighetsägare att avlämna. Det torde emellertid vara nödvändigt att ge möjlighet till undantag även från denna regel. I vissa kommuner har nämligen huvudförteckningarna genom kommunala beslut för närvarande ett vidare innehåll än för riket i övrigt. Kommunen har nämligen rätt att besluta att huvudförteckning för lokala ändamål skall innehålla speciella uppgifter. I sådant fall fastställer kommunen särskilt formulär till huvudförteckning att tillämpas inom kommunen. De uppgifter som skall insamlas till folk- och bostadsräkningen torde inte alltid kunna ersätta de nämnda huvudförteckningarna. Det synes därför nödvändigt att låta kommunerna behålla möjligheten att vid höstens mantalsskrivning avkräva fastighetsägarna särskilda uppgifter på huvudförteckning, även om särskilda mantalsuppgifter icke skall lämnas i kommunen. En förutsättning härför bör dock vara, att kommunen särskilt beslutar därom och själv ombesörjer erforderliga blanketter. I kommun där sådant beslut inte meddelats och där särskilda mantalsuppgifter inte skall lämnas, bör huvudförteckningen på samma sätt som nyss förordats beträffande mantalsuppgifterna helt kunna ersättas av de uppgifter fastighetsägarna skall lämna till folk- och bostadsräkningen.

Den föreslagna tiden för uppgifternas avlämnande, den 10 oktober 1960 för hela riket, föranleder ingen erinran från min sida.

Den av ämbetsverken i nära samarbete med Svenska landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet skisserade organisationen av kommunernas medverkan i granskningsarbetet synes ändamålsenlig och kan i huvudsak förordas av mig. Liksom vid tidigare undersökningar av liknande art bör gälla, att ersättning av statsmedel inte skall utgå för kommunernas medverkan i folk- och bostadsräkningarna.

Vissa kompletterande föreskrifter, främst rörande detaljinnehållet i blanketterna till folk- och bostadsräkningen samt vissa administrativa frågor om samordning av räkningen och mantalsskrivningen, torde sedermera, om de här framlagda förslagen godtages av riksdagen, böra utfärdas i administrativ ordning.

Utskottet

Utskottet finner det tillfredsställande, att avlämnandet av särskilda mantalsuppgifter vid sidan av uppgifterna till folkräkningen och bostadsräkningen begränsats till undantagsfall. Orsaken till att särskilda uppgifter för mantalsskrivningen ändå kan bli nödvändiga i en del fall synes främst vara att den för mantalsskrivningen erforderliga granskningen kräver viss tid, varunder de till folk- och bostadsräkningen lämnade uppgifterna icke skulle vara tillgängliga för de granskningsorgan, som skall granska dessa uppgifter. Ökade möjligheter att snabbt kunna ställa de insamlade uppgifterna till granskningsorganens förfogande synes kunna vinnas därest de i 50 § folkbokföringsförordningen givna föreskrifterna om granskning av mantalsskrivningsuppgifterna icke göres obligatoriska utan beroende av särskilt förordnande i de fall då så prövas erforderligt. Den för mantalsskrivningen erforderliga granskningen kan nämligen, åtminstone i de allra flesta fall, ske vid förskrivning enligt 45 § samma förordning. För att så skall kunna ske kräves en ändring i 13 § 3 mom. av förevarande förslag till förordning med särskilda bestämmelser om folkräkning år 1960 m. m.

I övrigt har utskottet icke funnit anledning till erinran mot det genom propositionen framlagda förslaget.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte för sin del antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till förordning med särskilda bestämmelser om allmän folkräkning år 1960 m. m. med den ändringen att 13 § 3 mom. erhåller denna lydelse:

Vad i folkbokföringsförordningen sägs om uppgifter till mantalsskrivningen skall hava avseende på uppgifter som avlämnats till folkräkningen och bostadsräkningen år 1960, såvitt avser tillämpning av 27 § 3 mom. samt 41 och 45 §§ ävensom, i den mån Konungen så prövar erforderligt, 50 § nämnda förordning.

Stockholm den 3 maj 1960

På tredje lagutskottets vägnar:

HANS LEVIN

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Grym, Georg Carlsson, Kristiansson, Åke Larsson, Schött, Herbert Larsson* och Gunnar Pettersson;

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp, fru Torbrink, herrar Persson i Tandö, Nyberg, Jansson i Benestad, Wachtmeister och Turesson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Särskilt yttrande

av herrar *Georg Carlsson, Schött, Gunnar Pettersson, Nyberg, Jansson i Benestad, Wachtmeister och Turesson.*

Bostadsstyrelsen har enligt vad som anförts på s. 194 i statsverkspropositionen, bil. 7: Femte huvudtiteln, ansett att 1960 års bostadsräkning skall vara total d. v. s. omfatta hela bostadsbeståndet. För de bedömningar, som krävs för den statliga bostadspolitiken, skulle man visserligen kunna nöja sig med en urvalsundersökning men, säger bostadsstyrelsen, för den kommunala planeringen behövs mera detaljerade uppgifter från små geografiska enheter. Till denna uppfattning har departementschefen anslutit sig.

Det synes emellertid vara att bruka större våld än nöden kräver, om man med hänsyn till de enstaka kommuner, som kan komma att behöva utnyttja statistiskt material av detta slag, låter alla bostäder i landets samtliga kommuner ingå i undersökningen. Detta så mycket mera som resultatet av den totala bostadsräkningen beräknas föreligga först vid slutet av år 1963, då materialet redan till viss del är inaktuellt.

Vid utformandet av detaljbestämmelser i ämnet bör därför Kungl. Maj:t överväga allt med ledning av erfarenheterna från 1945 års bostadsräkning låta utföra 1960 års bostadsräkning på annat sätt än som totalräkning, varigenom skulle dels skapas ej oväsentliga besparingsmöjligheter, dels också ernås en stark avkortning av den tid som åtgår för redovisning av det insamlade materialet.